

Zastávka první: HRAD KŘIVOKLÁT

Velikán české literatury Jaroslav Vrchlický, autor více než stovky básnických sbírek a dramatických děl, poprvé navštívil Křivoklát zřejmě v srpnu 1873. V té době devatenáctiletý mladík, student pražské filosofické fakulty, sem přijel z nedaleké Čisté, kde trávil prázdniny u rodičů v tamním parním mlýně (Vrchlického otec Jan Jakub byl od roku 1872 až do své smrti v listopadu 1874 správcem mlýna). V polovině srpna napsal Vrchlický z Čisté příteli Bohdanu Jelínkovi: „Po neděli se podívám na Křivoklát, těším se na to jako malé dítě.“ Výlet podnikl 21. srpna 1873.

První dojmy z Křivoklátu Vrchlického neklamaly; hrad, který se před ním skvěl v ranní páře, na mladého básníka mohutně zapůsobil. Jakmile však prošel branou, počáteční opojení rychle vyprchalo – Křivoklát byl v troskách, „všady smutek, truchlení a poušť a zříceniny,“ namísto chvalozpěvů táhly Vrchlickému hlavou „truchlivé dумы.“ Roku 1826 zpusťošil

hrad požár a obnova, kterou v padesátých letech téhož století zahájil zvelebením velkého Rytířského (dnes Královského) sálu kníže Karel Egona II. z rodu Fürstenberků (1796-1854), od roku 1733 pánů na Křivoklátě, se v plné šíři rozvinula teprve v osmdesátých letech, kdy se restaurování hradu ujal architekt Josef Mocke (1835-1899), novodobý stavitel svatovítské katedrály v Praze na Hradčanech. Počátkem sedmdesátých let 19. století ovšem hrad působil na Vrchlického dojmem, že obrůstá mechem jako by se oblékal v pohřební rubáš v očekávání své záhuby. Jak zoufalý byl tehdy stav hlavní části Křivoklátu - horního

hradu (stav dolního byl o poznání příznivější, v budovách lemujících nádvoří byly tehdy nejen byty knížecích úředníků, ale také okresní soud, pivovar a berní úřad) vysvitá i z textu turistického průvodce Křivoklátem a okolím z roku 1876, který napsal Josef Nitsche: „Z horního hradu už se bohužel z velké části stala ruina.“ Právě roku 1876 se zřítíla část komnat v Královnině křídle (v roce 1878 musel být palác stržen celý, obnoven byl až ve 20. letech 20. století), v hradní kapli se kvůli hrozbě zřícení nesloužily bohoslužby (provizorní oltář stál ve velkém Rytířském sále), jak vypadala Velká věž, výmluvně ukazuje kresba horního nádvoří Křivoklátu před rokem 1878 od Karla Liebschera ve slavném díle Hrady, zámky a tvrze království českého (první vydání 1891) od Augusta Sedláčka (mimo chodem, bratr A. Sedláčka Robert je pohřben na místním hřbitově). Jak vidno, Vrchlický nijak nepřeháněl, když mluvil o hradu „oblékajícím se v pohřební rubáš v očekávání své záhuby.“ Knížata z Fürstenberku ale dokázala pohromu v hodině dvanácté odvrátit a během rekonstrukce, která trvala čtyři desetiletí a vyvrcholila ve dvacátých letech 20. století zmíněnou obnovou strženého Královnina křídla podle plánů architekta Kamila Hilberta, vzkrísit zpustlý Křivoklát k nové slávě.

zda nechce poznat největšího českého básníka, děti paní Spohrové prý hned křičely: „Mami, toho musíme vidět!“ Svolila tedy, avšak pod podmínkou, že děti budou hodné a způsobilé. Poněvadž se vědělo, že Vrchlický půjde kolem Fürstenberkova pomníku, zamířili tam. Na nevelkém prostranství se už tísnil dav lidí. Náhle někdo vykřikl: „Vrchlický už jde!“ Když se přiblížil na několik kroků, rozběhla se znenadání dcera paní Spohrové k Vrchlickému a pravila mu německy: „Je to pravda, že jsi největší český básník?“ Vrchlický, překvapen, ptal se jí, jak se jmenuje, a když odvětila, že Irena, s úsměvem jí také německy odpověděl: „Inu, milá malá Ireno, říká se to.“

Čtrnáct metrů vysoký novogotický pomník knížete Karla Egona II. z Fürstenberka (1796-1854) vytesal pražský kameník Karel J. Svoboda podle návrhu knížecího architekta Antonína Jirůse. Busta knížete, zhotovená z bílého tyrolského mramoru, je dílem sochaře Emanuela Maxe, rytíře z Wachsteinu (1810-1901), vyhlášeného umělce své doby, který se podílel i na výzdobě Karlova mostu v Praze (například sochy sv. Kryštofa, sv. Františka Serafinského nebo sousoší Piety). Monument věnovali roku 1860 vděční úředníci a služebníci knížecího domu v Čechách jako projev úcty a lásky ke knížeti, „v celém okolí nezapomenutelnému,“ velkému dobrodinci, podporovateli českého muzea v jeho počátcích, zakladateli několika průmyslových podniků, vesnic a hospodářských dvorů. Od pomníku je prý nejkrásnější pohled na Křivoklát. Od hradu k pomníku a dál k vyhlídce Paraplíčko vedou vycházkové, takzvané Nové cesty, které kolem poloviny 19. století navrhl vrchní křivoklátský fürstenberský lesmistr Jan Bedřich Gintl (1800-1871). Se svolením knížete Fürstenberka zřídil také vyhlídku Paraplíčko na skále nad soutokem Rakovnického potoka a řeky Berounky. Z Paraplíčka je výhled údolím proti proudu Berounky k vrchu Štulec a na obec Roztoky, po proudu řeky především na strmé srázy Přírodní rezervace Na Babě na levém břehu Berounky.

i Trasa: Od hradu Křivoklátu po trase vycházkového okruhu Sokolí k vyhlídce Paraplíčko (zároveň žlutá pěší trasa KČT 6053 a trasa Naučné stezky Paraplíčko – čtyři zastávky: vyhlídka na hrad Křivoklát, historie pomníku Karla Egona II. Fürstenberka, fauna, flóra, obec Roztoky). Z Paraplíčka (výhled na obec Roztoky a do údolí řeky Berounky) návrat stejnou cestou zpět nebo dále po trase vycházkového okruhu Sokolí do Amalína a zpět ke hradu (délka okruhu celkem 3,3 km; další informace v průvodci Vycházkové okruhy kolem hradu Křivoklátu) nebo z Paraplíčka po žluté pěši KČT 6053 k mostu přes řeku Berounku v Roztokách a odtud dále po červené pěši KČT 0001 do Skryj nebo Stradonic a Berouna. **Délka vycházky:** asi 1 km. **Náročnost:** ☆☆☆☆ **Čas vycházky:** asi 1 hodina. **Průvodce:** Průvodce vycházkou zdarma ke stažení (ve formátu PDF) na www.Rakovnicko.info.

Na titulní straně: J. Vrchlický, busta Karla Egona II. Fürstenberka, hrad Křivoklát. Průvodce Křivoklátem Jaroslava Vrchlického vydal v roce 2007 Svazek měst a obcí Rakovnicka se sídlem v Rakovníku (region@rakovnicko.info). Text a grafická úprava: Roman Hartl (hartl@rakovnicko.info). NEPRODEJNÉ.

PRŮVODCE TÉMATICKOU VYCHÁZKOU

V KŘIVOKLÁTEM

J. Vrchlického

**Pozdrav
z
Křivoklátu**

NAPSAL
ROMAN HARTL

www.Rakovnicko.info
turistický průvodce Rakovníkem

V RAKOVNÍCE 2007

SVAZEK MĚST A OBCÍ RAKOVNICKA

Stejně jako výlet na hrad Krakovec, který podnikl téhož léta, i zážitky z Křivoklátku inspirovaly Vrchlického k veršům – Křivoklátské legendě; báseň napsal v září 1873 u strýce v Ovčářích na Kolínsku a zkrácenou, upravenou a s novým názvem Motiv z Křivoklátku ji v roce 1883 zařadil do sbírky Co život dal.

Motiv z Křivoklátku

Na Křivoklátském hradě jsem vkročil v samé stíny,
kam pohlednulo oko, tam poušť a zříceniny.

I vejdu zamyšlený ve staré večeřadlo,
a s římsy náhle k nohous mně ptačí hnízdo spadlo.

A zbytky soch a štítů kynuly se zdí přísně;
v tom okny z venku vpadly sem zvuky české písně.

A zněl ten zpěv tak sladce, až slzu v oko nutí:
že není smrti, zmaru a není zahynutí!

Když rozplýval se, z dálí bor ve souzvuk mu šuměl,
já zadíval se v hnízdo a všemu porozuměl.

Kde visel dřív zbroj dědů, tam nyní hnízdo ptačí;
vnuk dále v nový zápas, ve zápas ducha kráčí.

Nám zpěv zbyl, bohatýry jsme v dědictví tom chudém,
jen víru mějme v sebe, my byli, jsme a budem!

Mé srdce v bouřném tluku tou modlitbou se chvělo,
jen tolik zapět písní, co v hnízdě tom jich znělo.

Jinou Vrchlického návštěvu Křivoklátku zaznamenala básníkovy dcera Eva v knize Dětství a mládí s Vrchlickým. Ve vzpomínce na rodinné výlety kolem roku 1897 vypráví: „Začali jsme s Chuchlí, Hvězdou, Šárkou, Svatým Janem pod Skálou, odkud už nebylo daleko na Karlštejn. Jednou jsme se rozjeli do Třeboně, pak do Pardubic a na Kunětickou horu, do Kolína a zas na Křivoklát, jindy zatoužil Vrchlický po Kutné Hoře. Všude nás vítali a provázeli a kdco nám ochotně ukazovali. Viděli jsme mnoho krásného a skvostně jsme se bavili, zejména když tatínek neodolal své básnivosti a doplňoval výklady našich průvodců prapodivnými zkazkami, až jim z nich šla hlava kolem; ale netroufali si mu odporovat.“ Škoda, že se některá z Vrchlického „křivoklátských bájí“ nezachovala, bavili bychom se jistě náramně! Vrchlický byl od mládí znamenitý vypravěč s pohotovým smyslem pro humor, který vtípem vybroušeným stejně jako jeho básně uměl vyklouznout z kdejaké ošemetné situace a sypat z rukávu historky, které se podle jeho spolužáka z klatovského gymnázia a pozdějšího vynikajícího lékaře Josefa Thomayera „jiskřily vtípnými nápady.“ Půvabnou ukázkou tohoto méně známého Vrchlického talentu je historka s děvčátkem s doličky ve tvářích, kterou vyprávěla Eva Vrchlická ve zmíněné knize vzpomínek: Vrchlický při pohledu na ony doličky pravil, že jsou od andělíčků, kteří děvčátku, když bylo ještě v nebi, dali na každou tvář pusku. „A tobě, tatínku, dal pusku na bradu?“ zeptala se nato básníka jeho dcera, rozhrnujíc mu důvěrně vousy, aby odhalila důlek, který měl na bradě. „Kdepak,“ odpověděl on bez zaváhání. „Mne pánbůh odstrčil prstem a řekl: ‚Jdi dál, Emile Frido!‘“

Kromě Křivoklátské legendy - Motivu z Křivoklátku se Vrchlický zmínil o Křivoklátku ještě v básních Západní Čechy (Bodláč z Parnasu, 1893) a O Václavu Čtvrtém (Západy, 1907) a také se tu odehrává část jeho Noci na Karlštejně. Avšak ne původní divadelní hry z roku 1884, nýbrž filmového muzikálu, který podle ní natočil roku 1973 režisér Zdeněk Podskalský. Křivoklát se v muzikálu objeví vícekrát, snadno poznáte především nádvoří horního hradu v úvodu filmu ve scéně s odjíždějícími kejklíři a císařovnou Eliškou, která dění na nádvoří sleduje z přechodu mezi Královským sálem a Královniným křídlem, a nádvoří dolního hradu ve scéně, kdy se královna hofmistryně paní Ofka (mimochodem, ve Vrchlického hře se paní Ofka vůbec neobjeví, je tady o ní pouze jediná zmínka, když ji císařovna popisuje jako „vyzáblou na těle i duchu“ - jaký kontrast s tělnatou a ráznou filmovou Ofkou v podání Slávky Budínové!) chystá k cestě na Karlštejn. Ač filmová Noc na Karlštejně zachází s divadelní předlohou poměrně volně, ty nejkrásnější pasáže, jak je napsal Vrchlický, ve filmu zůstaly, včetně vrcholné chvíle hry - odpovědi Karla IV. biskupu Arnoštovi z Pardubic, který císaři sděluje, že mistr Dětřich váhá malovat obraz císařovny v kapli sv. Kateřiny na Karlštejně z paměti. Císař na to odvětl: „Arnošte, řekni mistru Dětřichovi, ať dokončí ten obraz z paměti, chci vésti jeho štětec, kde chvěti se bude v rozpacích, znám každý tah jejího obličej, každý vlásek jejích skrání, každý záhyb jejího úsměvu! Povedu ruku jeho a vytvoří velké dílo, před nímž se zastaví budoucnost, nebo nebude malovati on, ale sama láska! Jsem snad dětinský v očích tvých, Arnošte, ale já nestvořil lásku, já ji jen vděčně přijímám z rukou velkého Boha.“

Vyhledka na Křivoklát od pomníku Karla Egona II. Fürstenberka, asi 1913.

Křivoklát a kraj kolem něj inspiroval i Vrchlického literární přátele - Aloise Jiráska (trilogie Mezi proudy, divadelní hra Kolébka), Zikmunda Wintra (povídka Kdo z koho) a také básníka Gustava Dörfla (1855-1902), s nímž se Vrchlický při onom výletu 21. srpna 1873 přál na hradě sejit. V dopise Bohdanu Jelínkovi z 20. srpna o tom píše: „Zítra jedu na Křivoklát - snad se tam sejdu s jeho poetou Gustavem Dörflem.“ O několik dnů později Vrchlický oznamuje, že setkání se neuskutečnilo, že Dörfel „tam nebyl“. Vrchlického poznámka

o „poetovi Křivoklátku“ se vztahuje k Dörflově první básnické sbírce Na Křivoklátě, která vyšla roku 1874 a kterou věnoval „Julince na Křivoklátě.“ Za dedikaci i vlastními milostnými verši utlé sbírky tušíme zajímavý příběh, jeho podrobnosti však neznáme. Dörfl, kterého měl Vrchlický velmi rád pro jeho upřímnou povahu a nazýval ho „lyrickou duší,“ věnoval zmíněnou Křivoklátskou legendu, Dörfel „milému příteli“ Vrchlickému připsal svou básnickou sbírku Balady starší i nové z roku 1896.

Na Křivoklátě (zlomek)

Já mnil, že z temna zřícenin
každému srdci kyne zlo -
a mé si zatím v jejich tmě
hezoučkou lásku nalezlo.

Po prohlídce hradu Křivoklátku zamíříme k nepřehlédnutelnému pomníku knížete Karla Egona II. Fürstenberka ve stráni proti hradu. Na skále za pivovarskými sklepy (v podzemí sklepů expozice Přízraky Křivoklátska; lístky v pokladně hradu) upoutá naši pozornost kaplička svatého Vendelína, jinak též Nejsvětější Trojice, postavená zřejmě na přelomu 17. a 18. století. Podle zápisu z roku 1837 byly ve výklencích vymalovány obrazy ukřižovaného Ježíše Krista, sv. Jana Křtitele a sv. Vendelína, později se uvádí též obrazy Kristova narození, křtu a ukřižování. V neděli po požehnaní chodívali ke kapličce mládenci a děvčata a zpívali tu milostné písně (zvyk se zřejmě vztahuje k době před přestavbou starého kostela sv. Petra v Amalině, kdy se farní bohoslužby konaly na hradě). Podle staré kramářské písně byla v kapli zaživa zazděna hříšná dcera křivoklátského purkrabí. Na ostrohu za kapličkou byla upravena vyhlídka na hrad, vede k ní pěšina, začínající u dřevěného mostu k parkovišti nad hradem.

Zastávka druhá: POMNÍK KARLA EGONA II. FÜRSTENBERKA

Když byl Vrchlický na Křivoklátě, neopomenul poznat též zajímavosti v okolí hradu. Před výletem v srpnu 1873 se netajil touhou vyjít si do křivoklátských lesů („vy, nevíte, jak miluji lesy a zde mám jen lesíček, a k tomu takový suchý a hubený a není tam ani mechu, a ten já mám ze všeho nejraději,“ psal z Čisté Bohdanu Jelínkovi), při jedné z pozdějších návštěv (snad té, na kterou vzpomínala Eva Vrchlická) se vydal v doprovodu „větší společnosti“ k pomníku Karla Egona II. Fürstenberka a na vyhlídku Paraplíčko. U Fürstenberkova pomníku se odehrála následující rozmarná příhoda: Zpráva, že do Křivoklátku přijel Vrchlický, prý tehdy v městečku vzbudila veliký rozruch a mnozí zatoužili uvidět velkého básníka na vlastní oči. V Křivoklátě v tu dobu pobývala paní Spohrová, choť lékaře z Frankfurtu nad Mohanem, a když se jí její hostitelé zeptali,